

NORGES JEGER- OG FISKERFORBUND

NVE - konsesjonsavdelingen
v/

nve@nve.no

Vår ref: namsenrev-øf-2019 Deres ref: 201304260-15 Hvalstad, den: 08.03.2019

Innspill til høring av revisjonsdokument for Øvre Namsen i Grong, Røyrvik, Lierne og Namsskogan kommuner

Norges Jeger- og Fiskerforbund (NJFF) viser til høringsbrev av 14.11.2018 fra NVE og til revisjonsdokument utarbeidet av konsesjonæren Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk (NTE) som bl.a. beskriver reguleringene og vurderer de ulempene man er kjent med. I det følgende er NJFFs foreløpige merknader til revisjonsdokumentet.

Innledning

NJFF er svært positive til at revisjonen av Namsenreguleringen er i gang slik at konsesjonsvilkårene kan ajourføres og moderniseres i tråd med dagens standard for vassdragsreguleringer.

Vi vil benytte anledningen til å påpeke at behovet for å endre miljøvilkårene i regulerte vassdrag har økt av flere grunner. De eldste vannkraftkonsesjonene ble gitt på en tid da samfunnets syn på natur, miljø og friluftsliv var fundamentalt annerledes enn i dag. I takt med økt kunnskap om betydningen av en intakt vassdragsnatur som leverandør av økosystemtjenester har hensynet til natur og miljø blitt viktigere å ivareta.

Samtidig har vi nå flere nasjonale miljømål og internasjonale forpliktelser knyttet til bevaring av biologisk mangfold, som vanddirektivets krav til helhetlig beskyttelse og bærekraftig bruk av vannet, og naturmangfoldlovens krav til langsiktig bevaring av arter og natur.

Liberalisering av energimarkedet og mulighet for å sende kraft over større avstander har ført til endret drift av kraftanleggene og mer effektkjøring og et annet tappemønster i magasinene. Det gir betydelig økt miljøbelastning i vassdragene og magasinene. Som kommunene påpeker i sitt krav om vilkårsrevisjon gjelder dette også for reguleringen av Namsen. *“Forholdene har til dels endret seg siden konsesjonene ble gitt og reguleringene gjennomført. Spesielt har den praktiske utnyttelsen av magasinene endret seg betydelig i forhold til hva som var normalt den første tiden etter at reguleringene ble satt i verk.”*

Behovet for miljøforbedrende tiltak i allerede utbygde vassdrag har økt i takt med mange nye inngrep i vassdragsnaturen som fører til stor samlet belastning. Økt nyttbart tilsig forårsaket av klimaendringer, gir i tillegg norske vannkraftprodusenter mulighet for å produsere mer strøm i de samme turbinene. Dette bør gjøre det enda mer akseptabelt å stille oppdaterte

krav til minstevannføring og andre miljøtilpasninger som bedre ivaretar de økologiske forholdene i elvene og innsjøene.

Revisjonsdokumentet tar i vårt syn ikke tilstrekkelig innover seg det helhetlige i en revisjon hvor formålet er å bedre miljøforholdene i vassdraget. Namsenvassdraget er sterkt regulert med mange strekninger uten minstevannføring. Belastningen på naturen i vassdragssystemet er stor og har økt som følge av vannkraftreguleringene, senere bygging av terskler, forbygninger, fisketrapper og introduksjon og spredning av fremmede dyrearter som Mysis, ørekyte, rømt oppdrettslaks og sykdomsagens på fisk. Artssammensetningen er endret i hele vassdragsystemet som en konsekvens av reguleringen.

Naturtyper av lokal og regional verdi har gått tapt og landskapet er sterkt endret blant annet på grunn av svært lav vannføring og utstrakt bygging av terskler. Namsen er et nasjonalt laksevasdrag og har en internasjonal betydning for å ivareta Europas atlantiske laks. I tillegg huser vassdraget den unike relikte og stasjonære dvergformen av atlantiske laks, namsblanken. Namsblanken er påvirket av reguleringen blant annet gjennom terskel- og dambygging som har medført en betydelig reduksjon av velegnede leveområder.

Tar man i dette tilfelle med den store overføringen fra Namsvatn via Vekteren, Limingen og Tunnsjøen som fulgte av konsesjonen fra 1959, er det i området samlet sett svært store reguleringsinngrep som har konsekvenser ikke bare for landets 7. og 8. største innsjøer, men også Namsen som et viktig nasjonalt laksevasdrag og også Børgefjell Nasjonalpark gjennom den omfattende oppdemmingen av Namsvatn.

Våre krav

- Minstevannføring
- Magasinrestriksjoner
- Standard naturforvaltningsvilkår, herunder:
- Terskelplan både mht laks, namsblank og stasjonær ørret
- Plan for gjennomføring av biotiltak
- Ny kunnskap- miljøundersøkelser
- Miljøtilpasset vannføring

Namsen- nasjonalt laksevasdrag med store natur- og friluftslivsverdier og levested for den endemiske dvergglaksen namsblank

Norge har et spesielt ansvar for vern av atlantisk laks og har utpekt 52 vassdrag som nasjonale laksevasdrag. Omlag halvparten av disse er regulerte under eldre konsesjoner. Namsen er et av Norges viktigste laksevasdrag og har status som nasjonalt laksevasdrag (etter St.prp. nr. 32 2006–2007) noe som medfører en plikt til å gi villaksen særlig beskyttelse mot inngrep og aktiviteter i vassdragene og i de nærliggende fjord- og kystområdene. Ambisjonsnivået må legges høyt i Namsen og andre saker

Når det gjelder konkrete innspill knyttet til lakseførende del av Namsen vil NJFF vise til, og støtte innspill gitt i Namsenvassdragets Elveierlag og Norske Lakseelvers høringsvar.

I øvre deler av Namsen finnes namsblanken, som er en ferskvannsstasjonær såkalt relikte laks. I sitt innspill til krav om revisjon påpekte Lakseutvalget for Namsenvassdraget angående namsblanken, at "Genetisk er den nesten like forskjellig fra den anadrome laksen i Namsen som europeisk laks er fra amerikansk." Dette understrekes også i NOU 1999:9, Laks åt alle kan ingen gjera, som angående relikte laksestammer skriver at "Ikke minst genetisk representerer disse bestandene viktige deler av artsmangfoldet". I følge NOU-

rapporten er det nå bare to av opprinnelig fire kjente relikte laksestammer igjen i Norge. Norges forvaltningsansvar for namsblanken er derfor stort. Vassdrag med relikte laks er ifølge OEDs retningslinjer for revisjon vurdert til å ha stor verdi for temaet fisk og fiske, noe som ifølge de samme retningslinjene gjør krav knyttet til behov for minstevannføring på tørrlagte strekninger særlig aktuelt. Reguleringen av Namsenvassdraget med utstrakt magasinerings og terskelbygging har ført til en degradering og reduksjon i leve- og oppvekstområder for namsblanken. Vi vil i den forbindelse vise til gjeldende vannforvaltningsplan for vannregion Trøndelag hvor vannregionmyndigheten påpeker de negative konsekvensene av reguleringen på namsblanken (s. 136):

- 1. Prøvefiske ved flere anledninger viser at namsblanken er i tilbakegang.*
- 2. Kraftreguleringene har medført at vannføringen i store deler av namsblankens leveområder er redusert. Siden midten av 1940-tallet og fram til 1998 har det foregått terskel og dambygging i namsblankens leveområder.*
- 3. Habitatet for namsblanken er modifisert på disse strekningene pga. redusert vannføring og terskler. I følge Berg (1988) var velegnede leveområder for namsblanken redusert fra 87 til 49 km elv pga. terskel- og dambygging. I tillegg kommer terskelen ved Bjørhusdal bygget i 1998, som reduserer strykområdene med ytterligere 3 km (Rikstad 2004).*
- 4. I terskelbassengene er det ved prøvefiske observert dominans av ørret. Dette kan tyde på at namsblanken blir fortrengt.*
- 5. Ørekyte er introdusert og finnes nå i namsblankens leveområder.*

I NINAs Kortrapport Fiskebiologiske undersøkelser i Øvre Namsen, Årsrapport 2015, fremgår at namsblanken i stor grad hybridiserer med laks på de strekninger som opprinnelig var namsblankens leveområder men som gjennom bygging av fisketrapper på 80-tallet er åpnet for laksen. På disse strekningene er i dag den rene namsblank-bestanden redusert og i dag liten. Skal den reddes må forvaltningen bli enig om det og finne ut hvilke forvaltningsmessige tiltak som må til, for å ivareta namsblankens leveområder og unngå strekninger der den kan hybridisere med atlantisk villaks.

Namsenvassdraget har generelt et rikt biologisk mangfold med varierende vassdragsnatur og flere viktige naturtyper som fossesprøytoner, kroksjøer, meanderende partier og en stor elveør som er lokalt viktig og området langs elva har bl.a. flere områder med rikmyr. Det er registrerte flere rødlistede fuglearter langs Namsen, bl.a. havelle, sædgås, sivspurv, myrhauk, fiskeørn, horndykker, storspove og (i nærheten av elva) brushane. I vassdraget er det, i tillegg til den allerede nevnte laksen og namsblanken, også bestander av sjøørret og storvokst ørret samt elvemusling. Det er registrert funn av ål i et sidevassdrag, mellom Jengelvatnet og Blyvatnet, men med tanke på at ålen er katadrom må den vandre ut i sjøen via Namsen for reproduksjon.

Vi mener Namsens status som nasjonalt laksevassdrag, med namsblankens leve- og oppvekstområder, samt de store biomangfoldverdiene ellers i vassdraget må være førende for ambisjonsnivået i vilkårsrevisjonen. Det må innebære en reell vurdering og anbefaling av økt minstevannføring på lakseførende strekning, gjerne i form av økologisk tilpasset vannføring for å få ut mest miljønytte av vannslippet. Vi mener også at må til krav om fjerning av terskler som er til skade for organismer tilpasset rennende vann og til hinder opprettholdelse av naturlige fluviale prosesser, og ser gjerne denne prosessen inn i en helhetlig plan for biotopiltak for å få ut mest mulig miljønytte av vannføringen.

Miljømål i vannforvaltningsplanen for vannregion Trøndelag

I vannforvaltningsplanen for Vannregion Trøndelag fremmer vannregionutvalget krav om vilkårsrevisjon for Øvre Namsen, som et tillegg til tidligere innkomne krav.

Vassdragsregulering er den tredje hyppigste påvirkningsfaktoren på elvevannforekomster og den nest hyppigste påvirkningsfaktoren på innsjøer i Trøndelag.

Vassdragsregulering er medvirkende eller bestemmende faktor for bestandstilstanden for ca. 30% av de anadrome bestandene av sjøørret og laks, hvorav 12 laksebestander og 8 sjøørretbestander er sårbare, truet eller tapt med vassdragsregulering som hovedårsak. Påvirkning fra vassdragsregulering på øvrig naturmangfold av betydning gjelder særlig elvemusling og ål i flere av vassdragene som er vurdert. De fleste vassdragene i Trøndelag har viktige miljøverdier, men også gjenstående miljøutfordringer. Det er betydelig potensial knyttet til forbedring av forholdene for anadrom fisk, relikts laks (namsblank) og stor ørret, samt for viktige vanntilknyttede arter som elvemusling og ål. Videre er det i flere av vassdragene forbedringspotensial i forhold til landskap og opplevelsesverdier i forbindelse med friluftsliv og reiseliv.

Minstevannføring- miljøbasert vannføring og miljødesign

Godkjenningen av vannforvaltningsplanen for Trøndelag fremhever Tunnsjøelva som prioritert for tiltak som kan medføre krafttap. Vannforskriften begrenser seg forøvrig til kun å dekke selve økologien i elva og tar ikke hensyn til fiske, friluftsliv og landskapsverdiene. NJFF vil understreke verdien av å ivareta helhetsspektivet i en vilkårsrevisjon. I NVE-rapport 49:2013 framheves Øvre Namsen med prioritet 1.1. Hovedsakelig på grunn av store naturverdier kombinert med stor verdi for friluftsliv og landskapsverdi

I tillegg til potensialet for bedre økologisk tilstand i Tunnsjøelva vil vi vise til at lokale folk i jeger og fiskerforeningen kan fortelle om Tunnsjøelva som en tidligere formidabel sportsfiskeelv med tradisjoner for ørretfisketurisme. Dette illustreres godt av at det er en gammel lodge (fiskergjestehus her som heter «Admiral house»). Fortsatt er det et rimelig godt ørretfiske nedstrøms utløpet av Tunnsjødal kraftverk noen hundre meter før elva går ut i Namsen. Vannspeilet i elva for øvrig opprettholdes av en rekke terskler i de partiene som utgjør størstedelen av elvestrengen. Her finnes det kun småfallen ørret og noe røye, og området er uten sportsfiskeverdi som følge av manglende vannføring. Det finnes også ørekyt i de nedre delene. Å få på plass minstevannføring for Tunnsjøelva og få tilbake et reelt elvemiljø vil ha stor betydning for å få reetablert en mer attraktiv ørretbestand. Potensialet som sportsfiskeelv er utvilsomt formidabelt, og det samfunnsøkonomiske potensialet er stort.

Videre vil vi fremheve viktigheten av at NVE ser hele vassdraget under ett og innfører krav om minstevannføring (gjerne som økologisk tilpasset vannføring) som del av manøvreringsreglement i eksisterende vannkraftverk i Namsenvassdraget. I dag er det innført minstevannføring nedstrøms Aunefoss og Øvre Fiskumfoss mens det i Nedre Fiskumfoss er kun minnelig avtale (40 m³/s i fiskesesong) og selvpålagt restriksjon (50 m³/s hele året) som er gjeldende.

NJFF har ikke kunnskapsgrunnlaget for å ta stilling til nivå på minstevannføringen, men vil be om at NVE krever at det gjennomføres supplerende undersøkelser som skal ligge til grunn for vurderingen av minstevannføring. Vurderingene må gjøres på et faglig og objektivt fundert grunnlag slik at hensyn til biologi for fisk og vannmiljøet, inkludert rødlistede arter både i vannstrengen (f.eks. elvemusling) og i tilknyttede naturtyper (f.eks. fossesprøytsoner), samt

at fiske, friluftsliv og landskapsverdiene blir ivaretatt på samme måte som hensyn til kraftproduksjon og økonomisk lønnsomhet for regulanten.

Miljøtilpasset driftsvannføring må baseres på faglig kunnskap. Det må derfor kreves at regulanten gjennomfører grundige miljøundersøkelser som inkluderer både hydrologiske, økologiske og fysiske forhold i vassdraget. Det henvises til ny kunnskap og metoder, eksempelvis i håndbok fra CEDREN «Miljøvirkninger av effektkjøring» (Bakken et al., 2016), særskilt tabell 5.2 og tabell 5.3 og annen relevant forskning om hvor mye vann som må til for å oppnå og opprettholde ønsket økologisk tilstand i vassdraget. NJFF vil også vise til NVE sin innstilling av Folla-Vindøla reguleringen og restriksjoner gitt på raske vannstandsendringer. Både Surna og Namsen er nasjonale laksevassdrag, og bør behandles prinsipielt likt.

Avtalen om minstevannføringen på 50 m³/s på lakseførende del av Namsen nedenfor Fiskumfoss må vurderes om tilstrekkelig i forhold til formålet. NJFF mener uansett at denne avtalen må formaliseres i revisjonen av Namsenvassdraget.

Stranding av fisk og bunndyr og blottlegging av gytegroper er en stor utfordring i mange regulerte vassdrag. Effektkjøring bidrar i stor grad til disse utfordringene. Restriksjoner på raske vannstandsendringer bør også evalueres slik at en finner nedrampingsregimer som i minst mulig grad skader elveøkologien for de artene som påvirkes av disse raske vannføringsendringene. Dette må føres inn i manøvreringsreglementet.

Magasinrestriksjoner

Magasinene i Namsenreguleringen, Limingen, Vekteren, Tunnsjøen og Namsvatnet, har reguleringshøyder på 5, 8, 7 og hele 14 meter. Dette er fortsatt populære fiskevann med stor betydning både for lokale og tilreisende sports- og fritidsfiskere. Vi vil særlig trekke frem Namsvatnet som reguleres mellom LRV 440 moh. og 454 moh. (14 meter reguleringshøyde).

Namsvatnet er en svært mye brukt innsjø i Røyrvik med mye ferdsel sommer og vinter. Sjøen er innfallsport til Børgefjell nasjonalpark, og det er mange hytter og grunneiere rundt vannet som bruker den til båtliv og fiske. I høysesong på sommeren er ofte vannet tappet så lavt at det ikke er mulig å benytte seg av bryggeanlegg, eller fortøye båtene på tørt land over HRV. Dette fører også til at grunner og skjær som normalt sett er flere meter under vann utgjør trusler for båtfarten. De store blottlagde bunnområdene og erosjon i strandlinjen er et sørgelig syn i landskapet.

Fiskebestandene i Namsvatnet består av naturlig forekommende ørret og røye, og er klassifisert med god økologisk tilstand til tross for en generell bestandsnedgang etter reguleringen. I tillegg er det introdusert ørekyte og mysis/pungreke (*Mysis relicta*). Bestandene av skjoldkreps, marflo og linsekreps er nesten fraværende, men ørreten har god kondisjonsfaktor, og er nesten like tallrik som før reguleringen. Dette skyldes i stor grad at ørreten beiter på ørekyte og mysis i stedet for naturlige krepsdyr og dyreplankton. Røya har opplevd en bestandsnedgang, men det mest dramatiske er likevel reduksjon i snittstørrelse for den pelagiske røyebestanden i vannet. Dette antas på lik linje med situasjonen i Selbusjøen å ha sammenheng med næringskonkurranse fra mysis.

NJFF vil påpeke behovet for å vurdere tiltak for å begrense erosjonsskader og bedre ferdselen i Namsvatnet, særlig i forbindelse med høysesongen.

Standard naturforvaltningsvilkår

Terskelplan

NTE har etter pålegg fra NVE bygd terskler i øvre del av Namsen ved Helvetesfossen, Mattisflya, Namskogan, Bjørhusdal, og Kjelmlyrfoss. Videre er totalt 15 terskler bygd i Tunnsjøelva.

Terskler er tradisjonelt bygd som et avbøtende tiltak i regulerte vassdrag, primært for å sikre et vanddekt areal i elver med svært lav vannføring. Den utstrakte bruken av terskler som avbøtende tiltak har mange steder resultert i mange grunne kunstige "innsjøer" i de regulerte elvene. Tradisjonelle betongterskler har også vist seg å ha negative effekter på fiskens vandringsmønster. Landskapshensyn kombinert med hensynet til en mer naturlig vassdragsform ligger nå til grunn for at innsatsen legges på å fjerne kunstige terskler for å få tilbake et mer naturlig elvemiljø, i tråd med ny kunnskap og praksis.

I kommunenes krav om åpning av vilkårsrevisjon peker de på behovet for "en full gjennomgang av tiltakene med terskler i vassdraget, og at konsesjonæren bes utarbeide en terskelplan. Det er foretatt en del, men det er reist tvil om alle disse fungerer etter sin hensikt."

Vi vil gi vår støtte til kommunens krav om at det utarbeides en terskelplan for hele Namsenreguleringen og ber om at NVE anbefaler dette som et mulig vilkår i innføringen av standard naturforvaltningsvilkårene. Vi vil oppfordre NVE til å stille vilkår om at det må vurderes fjerning av terskler og/ eller modernisering av utforming i kombinasjon med øvrige biotoptiltak. Dette som en anbefaling i tråd med oppdatert kunnskap bl.a. presentert i NVE rapport: 10/2012 Avbøtende tiltak i regulerte vassdrag, Målsettinger og suksesskriterier i forbindelse med FoU-programmet Miljøbasert vannføring.

Framtidig vedlikeholdsplikt må også avklares slik at tersklene kan oppdateres i tråd med ny kunnskap.

Biotoptiltak

I sammenheng med terskelplanen må det vurderes en plan for biotoptiltak for å bedre forholdene i vassdraget. Biotoptiltakene må ses i sammenheng med krav om minstevannføring.

En del habitat vil reetablere seg naturlig når de fluviale prosessene igjen får arbeidet med substratet, men det er viktig at regulanten pålegges å lage en plan for hvordan en best, og raskest mulig, skal få reetablert gode leveområder for fisk og annet liv i de reguleringspåvirkede delene av vassdraget.

Øvrige merknader

Prioritering og konkretisering av krav

I sin vurdering av eksisterende vilkår og innkomne krav peker regulanten på at kommunene som har stilt krav om vilkårsrevisjon hverken har konkretisert eller prioritert kravene. Videre peker regulanten på at mange av kravene mangler begrunnelse, og at andre åpenbart ikke har noe med revisjonssaken å gjøre.

I noen tilfeller kan en kravstiller ha et prioritert ønske, som at det å få tilbake laksen på en strekning er det aller viktigste. Men vi mener at ansvaret for å prioritere hvilke tiltak som bør

gjøres ikke kan legges på kravstillerne - i de fleste tilfeller, kommune og frivillige organisasjoner. Det skal ikke være slik at kravstiller skal måtte bære bevisbyrden for å vise hvor ille det står til med de ulike miljøtemaer eller å peke ut hvilke avbøtende tiltak som skal settes i verk i et regulert vassdrag. Vi vil påpeke at det er regulantens ansvar å belyse konsekvensene av reguleringen, basert på oppdatert kunnskap. Og deretter vassdragsmyndighetens ansvar å finne ut hvordan en kan redusere de negative effektene av reguleringen mest mulig, samtidig som en ivaretar samfunnets interesse av energiproduksjon.

Kunnskapsgrunnlag

Naturmangfoldloven §8 presiserer at for offentlige beslutninger som berører naturmangfoldet så langt det er rimelig skal «bygge på vitenskapelig kunnskap om arters bestandssituasjon, naturtypers utbredelse og økologiske tilstand, samt effekten av påvirkninger.»

NJFF anerkjenner at det er enighet om at Ot. prp. nr. 50 (1991-92) legger opp til en saksbehandling ved revisjon av konsesjonsvilkårene som er enklere enn ved fornyelse av konsesjoner. Det forutsettes videre i proposisjonen at utredningsbehovet ved en slik revisjon vil være moderat. Vi vil likevel påpeke nødvendigheten av at vilkårsrevisjonene bygger på oppdatert kunnskap og faglige utredninger. Eksempelvis påpeker NTE selv i revisjonsdokumentet at det ikke er gjennomført nyere fiskebiologiske undersøkelser m.h.p. virkninger av regulering i den anadrome delen av Namsen siden sist på 80-tallet.

Flom

Et våtere og villere klima, med flere og større flommer på andre tider av året enn vi er vant til krever at vi må tilpasse oss og finne bærekraftige løsninger på klimautfordringene. For at vi skal være i stand til å håndtere klimaendringene med ekstremvær, og forhindre store flomskader, er det essensielt at vi aktivt beskytter og restaurerer naturens egen flomdempende evne.

NJFF anerkjenner også viktigheten av at regulerte vassdrag innehar en flomdempende funksjon, også i Namsenvassdraget. Vi vil imidlertid be om at NVE utreder sannsynligheten for at faren/hyppigheten av flom vil øke som en konsekvens av innføring av eventuelle restriksjoner på raske vannstandsendringer og/eller minstevannføringer. Vi ber videre om at NVE ser til utredningen som ble gjort i forbindelse med Folla-Rindal revisjonen som viste til at nye konsesjonsvilkår ikke ville føre til forverring av flomforholdene i Surna (Killingtveit, 2019, Nye konsesjonsvilkår for Trollheim kraftverk – Innverknad på flomforhold i Surna).

Vennlig hilsen
Norges Jeger- og Fiskerforbund

Siri Parmann /sign./
Fagsjef

Øyvind Fjeldseth
Fiskekonsulent